

О.А. СИНЕНКО, кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры академического хорового искусства Киевского национального университета культуры и искусств

***Аннотация.** В статье рассматривается специфика сотворчества в аспекте организации продуктивного взаимодействия между участниками хорового коллектива. Проведён теоретический анализ научных источников по исследованной проблеме.*

***Ключевые слова:** сотворчество, хоровой коллектив, межличностные отношения*

SPECIFICS COAUTHORSHIP STUDENTS ON CAMPUS AMATEUR CHOIRS

O SINENKO, Ph.D., senior lecturer in academic choral art of the Kyiv National University of Culture and Arts

***Summary.** This article describes the specific aspects of co-creation in the productive interaction between participants of choir. The scientific sources of the researched problem were analysed. The following features characterize co-creation choral amateur team members: clear distribution of individual actions (vocal and choral party) joint activities between participants; combining the distribution of individual actions, strict consistency of performance within the meaning of choral scores; joint and individual, you create a single artistic image of each participant that "voiced" in ensemble choral singing; common and coherent when all participants choral singing act as a single integrated body art. Determined that the co-creation is a type of joint creative cooperation of its subjects and must meet the general requirements to work together. It covers cooperation, mutual, empathy, psychological "infection" subordination mediation and supervisor of the creative process and students. An important feature of providing positive interaction are student-singers production of new ideas, new creative plans to create an active and benevolent atmosphere of creativity with the projection of the positive success the whole team. It was found that the efficiency of favorable interpersonal relations in student amateur choirs depends on: positive psychological climate in the team; cohesion and compatibility spratsovanosti its members, as well as high value-orientation unity that is manifested in joint artistic and creative activities. It is the basis of communication between the members of choir amateur team and all phenomena of interpersonal relationships, so the nature of the interaction in the group is the result of unity value orientations of its participants.*

***Keywords:** coauthorship, choir, interpersonal relations*

УДК 37.013.42 : 376

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Л.Ф. СІЛЬВЕСТРУК, магістрант спеціальності
«Соціальна педагогіка»

**С.О. КУБІЦЬКИЙ, кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки та інформаційних
технологій в освіті Національного університету біоресурсів
і природокористування України**

Анотація. У статті обґрунтовано особливості та напрями соціально-педагогічної роботи з вимушеними переселенцями та їхніми сім'ями зі сходу України, які постраждали внаслідок воєнного конфлікту, а також ефективності її проведення.

Ключові слова: *переміщені особи, діти-біженці, соціально-педагогічна робота, соціальний працівник, соціальний педагог, соціальна служба*

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасному світі міграційні процеси – багатогранне явище, яке впливає на всі сторони розвитку суспільства: економіку, політику, демографію, національні відносини, ідеологію, релігію, національну ідентичність. Значна кількість розвинених країн, які зіштовхнулися з даним явищем значно раніше, наразі вголос заявляють про те, що легальна і нелегальна міграції та біженці у великих масштабах становить загрозу не лише національній безпеці держави, але й її елементу – соціальній безпеці [5].

Проведення сьогоднішньої Антитерористичної операції на сході України створює одну з найскладніших соціальних проблем для жителів східних областей, які вимушені залишати свої домівки заради збереження власного життя та життя своїх сімей. Вимушені переселенці перебувають між двома полюсами проблем: рідна домівка та стабільна робота, любов до Батьківщини і всього українського може стати причиною загибелі; а в районах, незахоплених бойовиками, брак коштів може стати причиною не менших страждань. Відповідно, вони мають потребу в матеріальній, фінансовій, соціально-педагогічній і психологічній допомозі та підтримці. Стрес, пов'язаний із позбавленням домівки, відсутністю стабільності та звичного стану речей, втратою годувальників, друзів, родичів, батьків, позбавлення їхньої турботи і любові, негативно впливає на особистість. Особливо гостро сприймають цю ситуацію діти, психіка яких досить чутлива до травмуючих подій. Скрутне становище призводить до відчуття дискомфорту, зниження активності та самооцінки, підвищення тривожності, агресивності, виникнення негативного ставлення до інших людей. Тому дана проблема, яка є не лише політичною, а й соціальною та психологічною, потребує комплексної соціально-педагогічної роботи та особливих ресурсів для її вирішення, особливо полегшення стану вимушених переселенців та їх дітей [6].

Аналіз останніх досліджень із проблеми. Проблематика мігрантів, біженців, переселенців містить широке коло теоретичних та практичних питань. Тому ці питання висвітлюються у різних сферах наукових досліджень, а саме освітньої парадигми міграції (В. Коновальчук, А. Шацька), історико-правовий (В. Андрієнко, О. Зайцева, Я. Кондратьєв, Ю. Моргун, О. Пісун, А. Похлебаєва), етнологічний (Ю. Арутюнян, Ю. Бромлей), соціологічний (О. Малиновська) її аспекти. Дж. Беррі, В. Грищенко, Г. Солдатова, А. Фернхем досліджували особливості соціально-психологічної адаптації переселенців до нового етнокультурного середовища.

Дослідженнями особливостей соціально-педагогічної роботи займалися

О. Безпалько, І. Зверєва, А. Капська, Г. Лактіонова, В. Поліщук, С. Харченко та ін. Щодо особливостей соціально-педагогічної роботи з вимушеними переселенцями зі сходу України, то дана проблематика не була до цього часу актуальною в нашій країні, тому й наукові дослідження в цій сфері майже не представлені.

Метою статті є обґрунтування особливостей та напрямів соціально-педагогічної роботи з вимушеними переселенцями та їхніми сім'ями зі сходу України, які постраждали внаслідок воєнного конфлікту, а також ефективності її проведення.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом Україна зіштовхнулася з необхідністю працювати з новою групою громадян – внутрішньо переміщеними особами – це громадяни України, особи без громадянства або іноземці, які легально проживають на території України, які були змушені залишити свої будинки або місця звичайного проживання, зокрема, в результаті/або для того, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або антропогенних лих, і які не перетинали міжнародно-визнаний кордон України. Це переважно жителі тимчасово окупованої території Донецької та Луганської областей, які були змушені покинути свої місця через загрозу своєму життю і безпеці, у зв'язку з агресією Російської Федерації. Вони разом зі своїми сім'ями виїжджали до інших областей України, а на місці стикалися з цілою низкою побутових, соціальних, медичних, освітніх, економічних та інших труднощів [1].

Досвід країн, які перебували в конфліктних ситуаціях, показує, що значне зростання насильства в протистояннях призводить до збільшення випадків домашнього насильства, насильства стосовно жінок і дітей як у період розгортання самого конфлікту, так і по його завершенні.

Особливо вразливою групою вважаються жінки та діти із соціально незахищених категорій, сім'ї, члени яких загинули або були поранені в ході трагічних подій, зокрема, вдови, які залишилися єдиними годувальниками родин, сім'ї військовослужбовців, які стають внутрішніми мігрантами. Соціальним та педагогічним працівникам необхідно знати про такі сім'ї, своєчасно надати необхідну психологічну та соціально-педагогічну допомогу.

У цілому, на сьогоднішній день ситуація складна тим, що протистояння триває і важко передбачити час та спосіб її завершення. Це посилює тривожні настрої в суспільстві, страхи, розчарування і вимагає адекватної роботи соціальних та педагогічних працівників.

Для успішного вирішення проблем, що виникають, необхідні спільні зусилля фахівців у різних галузях діяльності, зокрема професійних соціальних працівників та соціальних педагогів, які володіють різними технологіями вирішення соціальних проблем певних категорій клієнтів. Слід зазначити, що соціально-педагогічні проблеми членів сімей переселенців носять комплексний характер. Однак ядром цих проблем є тяжкий травматичний досвід, переживання якого ускладнюється необхідністю адаптуватися у новому середовищі. Іншими словами, спостерігається ефект ретравматизації – одна травма накладається на іншу: загроза життю та благополуччю за місцем попереднього проживання (одна травма) поєднується із необхідністю контактувати із незнайомим середовищем (вторинна травма). Особливо стресовою і травматичною ситуацією ці події стали для дітей, які змушені були змінити місце проживання і отримали статус «діти-переселенці», тому що діти взагалі є більш вразливими та чутливими до впливу несприятливих чинників оточуючого се-

редовища, аніж дорослі.

Діти-переселенці змушені зустрічатися із травматичними і стресовими чинниками значно частіше. Ці чинники впливають на дитину в період її розвитку, тим самим порушуючи нормальні процеси формування і становлення особистості. Пережитий травматичний досвід впливає на когнітивні процеси, особливості поведінки, міжособистісні відносини, самооцінку і, в цілому, на світогляд. Травмуючі обставини залишають дитину без стабільного, безпечного та підтримуючого оточення, яке є необхідним для нормального розвитку. Навіть якщо сім'я переїхала на нове місце в повному складі, дорослі не можуть приділяти вихованню і проблемам дітей стільки ж уваги, скільки приділяли раніше [3].

Батьки, самі переживаючи тяжкий стрес та кризу ідентичності, не завжди здатні виконувати звичні сімейні ролі. Вони часто не мають сил, щоб допомогти своїм дітям. Із втратою найближчого оточення (близьких, родичів, сусідів), сім'я втрачає значну частину соціальної підтримки. Специфічна робота з сім'ями вимушених переселенців хоч і є новою для багатьох спеціалістів соціальних служб, проте однозначно вимагає від них відповідального ставлення, високого професіоналізму з питань профілактики наслідків стресів, гострих емоційних станів, переживання горя і втрат, попередження різних проявів міжособистісних конфліктів, насильства в освітньому середовищі, а також чуйності і поваги до кожної особистості [2].

Нами було проведено експериментальне дослідження на базі служби у справах дітей Кременецької районної державної адміністрації. На даний момент на обліку перебуває 45 сімей – переселенців зі сходу України. Ми детально ознайомилися з тим, які саме форми і методи використовують спеціалісти служби при проведенні соціально-педагогічної роботи з переселенцями.

Так, за результатами опитування, основними формами і методами роботи, які використовуються спеціалістами у інформаційному напрямку роботи з біженцями є: проведення індивідуальних консультацій щодо інформування біженців про діяльність партнерських служб та організацій (100%), реалізація спільних проектів з партнерськими громадськими та державними установами/закладами (86,4%), участь у проведенні прес-конференцій (81,9%). Варто відзначити, що відрізняються показники «написання статей у газети та наукові журнали» (77,3%) та «розробка та імплементація заходів щодо інтеграції переселенців та осіб, що потребують додаткового захисту в українське суспільство» (27,3%). Можна зробити висновок, що на теоретичному рівні тенденція до наукового пошуку, розробок та інновацій щодо інтеграції переселенців є більш вираженою ніж на практиці.

Пріоритетними при наданні соціально-психологічної допомоги переселенцям є такі форми і методи роботи, як: індивідуальні (90,9%) та групові (81,9%): психологічні консультації; екстрене психологічне консультування в гострих кризових ситуаціях (86,4%); психологічна діагностика (86,4%) та групові тренінги (86,4%).

Щодо соціально-педагогічної роботи з переселенцями, нами під час дослідження було з'ясовано, що основною формою такої роботи є соціальний супровід клієнта. Спеціалістами соціальних служб активно проводиться профілактична робота шляхом проведення бесід задля попередження формування асоціальної поведінки у клієнтів (90,9%). Переселенцям також надаються консультації з питань родинного виховання (77,3%). Деякі клієнти не в

зможі відвідувати організацію, наприклад люди похилого віку, тому соціально-педагогічні послуги їм надаються вдома у формі соціального патронажу (77,3%). Найпоширенішими формами організації дозвілля є спортивні та культурно-масові заходи для дітей та підлітків з числа переселенців (68,2%), а екскурсії, які спрямовані на ознайомлення останніх з традиціями та культурою приймаючої сторони, які позитивно впливають на процес їх інтеграції в нове середовище, проводяться набагато рідше (27,3%). Такі екскурсії сприяють адаптації переселенців до нового середовища та кращому розумінню ними культурних особливостей і менталітету приймаючої сторони. Спеціалісти також допомагають переселенцям в зарахуванні до вечірніх шкіл (13,6%), але через низький рівень внутрішньої мотивації клієнтів, незнання української мови цей вид допомоги надається не так часто.

Як зазначають науковці, соціальна робота з мігрантами та біженцями має здійснюватися за такими напрямками [4, с. 23-24]:

1. *Трудова і професійна адаптація.* Реалізація цього напрямку діяльності припускає використання трудового і професійного потенціалу мігрантів та біженців на новому місці проживання і у нових умовах, влаштування на курси перепідготовки, консультування з питань самозабезпечення тощо.

2. *Вирішення проблем матеріальної компенсації* за понесений мігрантами та біженцями збиток. Цей напрям діяльності припускає роботу щодо забезпечення мігрантам якого-небудь житла, надання необхідної медичної допомоги, сприяння в отриманні пільг, компенсацій та інших виплат, матеріальної та натуральної допомоги.

3. *Формування і подальший розвиток гармонійної системи взаємовідносин мігрантів та біженців з місцевим населенням.* Як показує досвід багатьох країн світу, це один із найскладніших напрямків роботи у плані соціальної підтримки мігрантів.

4. *Розвиток системи правового захисту мігрантів та біженців,* припинення і недопущення всіх форм їх дискримінації.

5. *Психологічна адаптація і реабілітація мігрантів та біженців.* У цьому випадку мова йде про професійну діяльність таких фахівців, як психологи і психотерапевти, психіатри і психологи-консультанти. Ця робота повинна бути спрямована на подолання негативних психічних і психологічних наслідків причин, що спонукали людину залишити колишнє місце проживання, створення умов і можливостей для подальшого, активного і повноцінного життя.

6. *Створення умов, необхідних для успішної інтеграції мігрантів та біженців у нове для них суспільство.* Цей напрям діяльності допускає можливість ухвалення заходів щодо досягнення реальної соціальної рівності мігрантів і місцевого населення, створення системи міжкультурних комунікацій, надання необхідної допомоги для включення мігрантів у нове соціальне і культурне середовище: освітні послуги, розвиток системи соціального захисту, підтримка мови і культури мігрантів тощо.

Таким чином, соціально-педагогічна робота з переміщеними особами є об'єктом діяльності соціальних служб з надання соціально-побутових, соціально-медичних, психолого-педагогічних, соціально-правових послуг та матеріальної допомоги, проведення соціальної адаптації та реабілітації.

Проте, саме діти з сімей внутрішньо переміщених осіб потребують більшої уваги та соціально-педагогічної підтримки у зв'язку з подіями на сході України, свідками яких вони стали.

До основних проблем, які можуть спостерігатися у дітей-переселенців,

належать:

- 1) порушення когнітивних процесів (погіршення пам'яті, труднощі концентрації уваги, розлади мислення);
- 2) невротичні реакції (стресове виснаження, фобічні реакції, порушення сну й апетиту);
- 3) функціональні розлади (регрес поведінки та психосоматичні розлади);
- 4) емоційні та поведінкові порушення (реакції протесту, підвищена плаксивість та капризність, часті зміни настрою);
- 5) проблеми пов'язані із спілкуванням (не сформованість адекватних соціально-комунікативних навичок, страх і недовіра або агресія і дратівливість стосовно оточення, можлива надмірна залежність від думок оточуючих);
- б) порушення взаємовідносин в сім'ї, коли зміна соціальної ситуації та обов'язків у сім'ї часто змушує дітей і підлітків «включатися» в дорослі проблеми (до яких вони можуть бути не готові) [2].

Як зазначають науковці, допомога дітям-переселенцям має передбачати [7]:

1. Забезпечення умов для оптимального розвитку (створення безпечної та сприятливої ситуації для розвитку дитини через роботу зі всією сім'єю, забезпечення стимулюючих соціальних контактів і можливостей для розкриття її здібностей):

- створення сприятливого соціально-психологічного клімату в навчальному закладі та оптимізація змісту і форм психологічної просвіти педагогічних працівників, батьків;

- застосування міжсекторальної взаємодії і мультидисциплінарного підходу до вирішення проблем, які виникають (за потреби звернутися до закладів і установ охорони здоров'я, підрозділів служби з надзвичайних ситуацій тощо з пропозицією співробітництва та координації у справі надання психологічної допомоги тим, хто її потребує);

- залучення до надання психологічної допомоги висококваліфікованих фахівців, практичних психологів, соціальних педагогів, психотерапевтів, консультантів ПМПК.

2. Стимулювання розвитку через підтримку дитини:

- забезпечення індивідуального супроводу працівниками психологічної служби системи освіти всіх без винятку дітей, вихованців, учнів, студентів зазначених категорій та надання їм необхідної корекційної, реабілітаційної і соціально-педагогічної допомоги;

- залучення постраждалих дітей до участі в діяльності позашкільних навчальних закладів з метою створення умов для їхньої самореалізації та проведення діагностичної і корекційно-відновлювальної роботи з ними практичних психологів цих закладів;

- робота з дітьми зазначених категорій під час літнього оздоровлення у таборах відпочинку, навчальних закладах, місцях тимчасового перебування;

- залучення вихованців, учнів, студентів зазначених категорій до активної виховної і розвивальної діяльності в позаурочний час.

3. Усунення перешкод для розвитку дитини:

- соціально-педагогічна допомога сім'ям вимушених переселенців у налагодженні соціальних зв'язків із місцевими закладами охорони здоров'я, праце-

влаштування соціальних служб, закладів і установ освіти, забезпечення дітей навчальними посібниками, підручниками, іншим навчальним приладдям;

- надання соціально-педагогічної і психологічної допомоги вступаючим і першокурсникам ВНЗ і ПТНЗ в адаптації до нових умов навчально-виховного процесу та налагодження побутових умов їх проживання і встановлення нових соціальних зв'язків у навчальному закладі і за його межами;

- недопущення своїми діями чи бездіяльністю вторинної травматизації учасників навчально-виховного процесу та, у разі потреби, перенаправлення дітей, батьків і педагогів до інших спеціалістів [7].

Висновки: Вважаємо за необхідне зазначити: задля того, щоб система підтримки вимушених переселенців працювала ефективно, мала інтегративний характер та охоплювала вирішення широкого кола проблем, варто здійснити її доопрацювання, залучити спеціалістів із сфери соціальної роботи, які, поряд із соціально-побутовою та соціально-медичною, виконуватимуть й соціально-педагогічну та соціально-психологічну функції.

Література

1. Адаптація вимушено переселених дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: <http://yandex.ua>. – Назва з титул. екрану.

2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [Електронний ресурс] : Верховна Рада України; Закон від 20.10.2014 № 1706-VII. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>. – Назва з титул. екрану.

3. Капська А. Й. Соціальна робота : [Навчальний посібник] / А. Й. Капська. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.

4. Капська А. Й. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах: навчальний посібник / А. Й. Капська, Л. М. Завацька, С. В. Грищенко. – К.: Видавничий дім «Слово», 2011. – 248 с.

5. Кубіцький С. О. Сучасні технології соціальної роботи: світовий досвід та тенденції розвитку в Україні: монографія / С.О. Кубіцький. – К.: Видавництво «Міленіум», 2015. – 332 с.

6. Лук'янова К. А. Особливості соціально-педагогічної роботи з переселенцями в Україні: реалії та перспективи [Електронний ресурс] / К. А. Лук'янова. – Режим доступу <http://fkspp.at.ua/KonfCP2015/s3/l2.pdf>. – Назва з титул. екрану.

7. Соціальна робота в Україні : [Навчальний посібник] / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.

REFERENCES

1. Adaptatsiia vymusheno perecelenykh ditei [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupy do zhurn.: <http://yandex.ua>. – Nazva z tytul. ekranu.

2. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib» [Elektronnyi resurs] : Verkhovna Rada Ukrainy; Zakon vid 20.10.2014 № 1706-VII. – Rezhym dostupy <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>. – Nazva z tytul. ekranu.

3. Kapska A. Y. Sotsialna robota : [Navchalnyi posibnyk] / A. Y. Kapska. – Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2005. – 328 s.

4. Kapska A. Y. Tekhnologii sotsialnoi roboty v zarubizhnykh krainakh: navchalnyi posibnyk / A. Y. Kapska, L. M. Zavatska, S. V. Gryshchenko. – K.: Vydavnychiy dim «Slovo», 2011. – 248 s.

5. Kubitskyi S.O. Suchasni tekhnolodii sotsialnoi roboty: svitovyi dosvid ta tendentsii rozvytku v Ukraini: monodragiia / S. O. Kubitskyi. – K.: Vydavnytstvo

«Milenium», 2015. – 332 s.

6. Lukianova K. A. Osoblyvosti sotsialno-pedagogichnoi roboty z pereselentsiamy v Ukraini: realii ta perspektyvy [Elektronnyi resurs] / K. S. Lukianova. – Rezhym dostupy <http://fkspp.at.ua/KonfCP2015/s3/I2.pdf>. – Nazva z tytul. ekranu.

7. Sotsialna robota v Ukraini : [Navchalnyi posibnyk] / I. D. Zvierieva, O.V.Bezpalko, S. Ya. Kharchenko ta in.; za zag. red. I. D. Zvierievoi, G. M. Laktionovoi. – K.: Tsentri navchalnoi literatury, 2004. – 256 s.

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ РАБОТА С ПЕРЕМЕЩЕННЫМИ ЛИЦАМИ, ПОСТРАДАВШИХ В РЕЗУЛЬТАТЕ ВОЕННОГО КОНФЛИКТА

Л.Ф. СИЛЬВЕСТРУК, магистр специальности
«Социальная педагогика»

С.О. КУБИЦКИЙ, кандидат педагогических наук, профессор,
профессор кафедры социальной педагогики и информационных технологий в образовании Национального университета биоресурсов и природопользования Украины

***Аннотація.** В статті обґрунтовані особливості та напрямлення соціально-педагогічної роботи з вимушеними переселенцями та їхніми сім'ями з сходу України, постраждалих в результаті воєнного конфлікту, а також ефективності її проведення.*

***Ключевые слова:** перемещенные лица, дети-беженцы, социально-педагогическая работа, социальный работник, социальный педагог, социальная служба*

SOCIO-PEDAGOGICAL WORK WITH DISPLACED PERSONS HAVE SUFFERED AS A RESULT OF MILITARY CONFLICT

L. SILVESTRUK, undergraduate

S. KUBITSKYI, Ph.D., professor, professor of social pedagogy and information technology in education, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, city Kyiv

***Summary.** In the article the characteristics and trends of social and educational work with the displaced and their families from the east Ukraine affected by armed conflict, and the effectiveness of its implementation.*

***Keywords:** displaced persons, refugee children, socio-pedagogical work, social worker, educator, social service*

УДК 37.026 : 372.4

ТИПОЛОГІЯ РОЗВИВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

С. В. СМОЛЮК, аспірант, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

***Анотація.** У статті на основі вивчення наукової літератури висвітлено типологію освітнього середовища в історико-педагогічному контексті.*

© С. В. Смолук, 2016